

**Ministrų Komiteto
rekomendacija Nr. CM/Rec(2010)5
valstybėms narėms**

dėl kovos su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės priemonių

(priimta 2010 m. kovo 31 d. Ministrų Komiteto ministrų pavaduotojų 1081 susirinkime)

Ministrų Komitetas, vadovaudamasis Europos Tarybos Statuto 15 straipsnio *b* punktu,

atsižvelgdamas į tai, kad Europos Tarybos tikslas yra siekti didesnės savo narių vienybės ir kad ši tikslą galima pasiekti visų pirma imantis bendrų veiksmų žmogaus teisių srityje;

prisimindamas, kad žmogaus teisės yra visuotinės ir taikomos visiems asmenims, ir dėl tos priežasties pabrėždamas savo įsipareigojimą užtikrinti, kad būtų vienodai gerbiamas visų žmonių orumas ir kad visi žmonės galėtų naudotis savo teisėmis bei laisvėmis be jokios diskriminacijos dėl lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitokios padėties, remiantis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (ETS Nr. 5) (toliau - Konvencija) ir jos protokolais;

pripažindamas, kad nediskriminuojantis valstybinių subjektų elgesys bei, jei reikia, valstybės pozityvios apsaugos nuo diskriminuojančio elgesio priemonės, įskaitant priemones, kurių imasi nevalstybiniai subjektai, yra tarptautinės žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos sistemos esminės sudedamosios dalys;

pripažindamas, kad lesbietės, gėjai, biseksualūs ir transseksualūs asmenys ilgus amžius susidurdavo ir vis dar susiduria su homofobija, transfobija ir kitomis nepakantumo bei diskriminacijos formomis netgi savo šeimoje – įskaitant kriminalizaciją, marginalizaciją, socialinę atskirtį ir smurtą – seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės pagrindu ir kad reikia imtis specialių veiksmų siekiant užtikrinti, kad šie asmenys galėtų veiksmingai naudotis žmogaus teisėmis;

atsižvelgdamas į Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau - Teismas) ir kitų tarptautinių teismų praktiką, pagal kurią seksualinė orientacija laikoma draudžiamu diskriminacijos pagrindu ir kuri prisidėjo prie transseksualių asmenų teisių apsaugos stiprinimo;

prisimindamas, kad pagal Teismo praktiką bet koks skirtingas elgesys nelaikomas diskriminuojančiu tik esant objektyviam ir pagrįstam pateisinimui, tai yra, kai siekiama teisėto tikslo bei pasitelkiamos siekiamam tikslui pagrįstai proporcingos priemonės;

atsižvelgdamas į principą, kad neapykantą kurstančios kalbos ar bet kokios kitos diskriminacijos formos, įskaitant seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės pagrindu, negalima pateisinti remiantis nei kultūrinėmis, tradicinėmis ar religinėmis vertybėmis, nei „dominuojančios kultūros“ taisyklėmis;

atsižvelgdamas į 2008 m. liepos 2 d. priimtą Ministrų Komiteto pareiškimą koordinaciniams bei kitiems komitetams, užtikrinantiems Europos Taryboje tarpvyriausybinių bendradarbiavimą visų žmonių, įskaitant lesbietes, gėjus, biseksualių ir transseksualių asmenis, lygių teisių ir orumo klausimais, ir atitinkamas jo rekomendacijas;

atsižvelgdamas į Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos nuo 1981 m. priimtas rekomendacijas dėl diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės bei Europos Tarybos Vietos ir regionų valdžių kongreso rekomendaciją Nr. 211 (2007) dėl lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų susirinkimų ir saviraiškos laisvių;

vertindamas Žmogaus teisių komisaro vaidmenį stebint lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų padėtį valstybėse narėse dėl diskriminacijos seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės pagrindais;

atkreipdamas dėmesį į 2008 m. gruodžio 18 d. Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje 66 valstybių padarytą bendrą pranešimą, kuriame buvo pasmerkti žmogaus teisių pažeidimai dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės, tokie kaip žudymas, kankinimas, savavališkas areštas ir „ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių, įskaitant teisę į sveikatą, atėmimas“;

pabrėždamas, kad diskriminaciją ir socialinę atskirtį dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės būtų lengviausia įveikti imantis priemonių, skirtų tiek tiems, kurie patiria tokią diskriminaciją ar atskirtį, tiek visai visuomenei,

rekomenduoja valstybėms narėms:

1. išnagrinėti esamas įstatymines ir kitas priemones, nuolat jas peržiūrėti ir rinkti bei analizuoti atitinkamus duomenis siekiant stebėti ir atitaisyti bet kokią tiesioginę ar netiesioginę diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės;
2. užtikrinti, kad būtų priimtos ir veiksmingai įgyvendintos įstatyminės ir kitos priemonės, skirtos kovai su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės bei užtikrinti pagarbą lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų žmogaus teisėms ir skatinti toleranciją jų atžvilgiu;
3. užtikrinti, kad diskriminacijos aukos žinotų ir galėtų pasinaudoti veiksmingomis savo teisių gynimo priemonėmis nacionalinėse institucijose ir kad kovos su diskriminacija priemonės apimtų, jei reikia, sankcijų už pažeidimus taikymą bei tinkamą kompensaciją diskriminacijos aukoms;
4. priimant teisės aktus, numatant politiką ir įgyvendinant praktiką vadovautis šios rekomendacijos priede pateikiamais principais ir priemonėmis;
5. užtikrinti, imantis atitinkamų priemonių ir veiksmų, kad ši rekomendacija ir jos priedas būtų išversti ir kuo plačiau išplatinti.

Priedas prie rekomendacijos Nr. CM/Rec(2010)5

I. Teisė į gyvybę, saugumą ir apsaugą nuo smurto

A. „Nusikaltimai iš neapykantos“ (*angl. Hate crimes*) ir kiti neapykantos sukelti incidentai

1. Valstybės narės turėtų užtikrinti veiksmingą, greitą ir nešališką tiriamų nusikaltimų bei kitų incidentų tyrimą, kai yra pagrindo įtarti, kad pažeidėjo motyvas buvo aukos seksualinė orientacija ar lyties tapatybė; jos taip pat turėtų užtikrinti, kad ypatingai kruopščiai būtų tiriami tokie nusikaltimai bei incidentai, kuriuos galimai įvykdė teisėsaugos pareigūnai ar kiti oficialias pareigas einantys asmenys, ir kad už tokius nusikaltimus atsakingi asmenys būtų patraukti atsakomybėn bei, jei būtina, nubausti siekiant išvengti nebaudžiamumo.
2. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad skiriant sankcijas su seksualine orientacija ar lyties tapatybe susijusį šališką motyvą būtų galima laikyti sunkinančia aplinkybe.
3. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių, padedančių užtikrinti, kad su seksualine orientacija ar lyties tapatybe susijusių „nusikaltimų iš neapykantos“ ir kitų neapykantos sukeltų incidentų aukos ir liudytojai būtų skatinami pranešti apie tokius nusikaltimus ir incidentus; siekdamos šio tikslo valstybės narės turėtų imtis visų būtinų priemonių užtikrinti, kad teisėsaugos institucijos, įskaitant teismus, turėtų žinių ir įgūdžių, reikalingų nustatant tokius nusikaltimus ir incidentus bei suteikiant atitinkamą pagalbą ir paramą aukoms bei liudytojams.
4. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių, padedančių užtikrinti visų įkalinimo įstaigose esančių asmenų ar asmenų, kurių laisvė apribota kitu būdu, įskaitant lesbietes, gėjus, biseksualių ir transseksualių asmenis, saugumą ir pagarbą jų orumui, o visų pirma imtis apsauginių priemonių prieš fizinį smurtą, išžaginimą ir kitas seksualinės prievartos formas nepriklausomai nuo to, ar šiuos nusikaltimus vykdytų kiti kalinamieji ar įstaigų darbuotojai; taip pat reikia imtis priemonių tinkamai apsaugoti transseksualių asmenų lyties tapatybę ir užtikrinti pagarbą tokiai tapatybei.
5. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų renkami ir analizuojami atitinkami duomenys apie diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės ir nepakantumo tokiai orientacijai ar tapatybei paplitimą bei pobūdį, o ypač duomenys apie su seksualine orientacija ar lyties tapatybe susijusius „nusikaltimus iš neapykantos“ ir neapykantos sukeltus incidentus.

B. „Neapykantą kurstančios kalbos“ (angl. Hate speech)

6. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių kovai su visomis saviraiškos formomis, taip pat ir žiniasklaidoje bei internete, kurias pagrįstai būtų galima laikyti galinčiomis kurstyti, skleisti ar skatinti neapykantą lesbietėms, gėjams, biseksualiems ir transseksualiems asmenims ar kitokią jų diskriminaciją. Tokios „neapykantą kurstančios kalbos“ turėtų būti draudžiamos, o pasitaikius tokio kurstymo atvejams jo turi būti viešai atsisakoma. Visos priemonės turi būti įgyvendinamos vadovaujantis Konvencijos 10 straipsnyje numatyta pagrindine teise į saviraiškos laisvę ir laikantis Teismo praktikos.
7. Valstybės narės turėtų didinti visų lygių valdžios institucijų ir viešųjų įstaigų informuotumą skatindamos jas susilaikyti nuo pareiškimų, ypač žiniasklaidai, kuriuos būtų galima pagrįstai laikyti įteisinančiais tokią neapykantą ar diskriminaciją.
8. Valstybės pareigūnai ir kiti valstybės atstovai turėtų būti raginami skatinti toleranciją ir pagarbą lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų žmogaus teisėms, užmezgant dialogą su svarbiais pilietinės visuomenės, įskaitant žiniasklaidą ir sporto organizacijas, politines organizacijas bei religines bendruomenes, atstovais.

II. Asociacijos laisvė

9. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių, padedančių užtikrinti, kad vadovaujantis Konvencijos 11 straipsniu asociacijos laisve būtų galima veiksmingai naudotis be diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės; visų pirma reikia užkirsti kelią diskriminuojančių administracinių procedūrų nustatymui arba panaikinti egzistuojančias procedūras, įskaitant perdėtus formalumus, susijusius su asociacijų registravimu ar praktiniu funkcionavimu; taip pat reikia imtis priemonių, užkertančių kelią piktnaudžiavimui teisinėmis ir administracinėmis nuostatomis, pvz., apribojimams dėl visuomenės sveikatos, viešosios moralės ir viešosios tvarkos.

10. Galimybės pasinaudoti nevyriausybinėms organizacijoms skirtu viešuoju finansavimu turėtų būti sudarytos nediskriminuojant dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės.

11. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių, padedančių veiksmingai apsaugoti lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų žmogaus teisių ginėjus nuo priešiško ir agresyvaus elgesio, kurie gali būti į juos nukreipti, įskaitant iš valstybės pareigūnų pusės, kad žmogaus teisių gynėjai galėtų laisvai veikti vadovaudamiesi Ministrų Komiteto deklaracija dėl Europos Tarybos veiklos žmogaus teisių gynėjų apsaugos pagerinimui ir jų veiklos paskatinimui.

12. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad dėl priemonių, kurios gali daryti įtaką lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų žmogaus teisėms, priėmimo ir įgyvendinimo būtų atitinkamai tariamasi su šių asmenų žmogaus teises ginančiomis nevyriausybinėmis organizacijomis.

III. Saviraiškos ir taikių susirinkimų laisvės

13. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių, padedančių užtikrinti, kad vadovaujantis Konvencijos 10 straipsniu saviraiškos laisve būtų galima veiksmingai naudotis be diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės, įskaitant laisvę gauti ir suteikti informaciją apie asmenų seksualinę orientaciją ar lyties tapatybę.

14. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygiu, padedančių užtikrinti, kad vadovaujantis Konvencijos 11 straipsniu taikių susirinkimų laisve būtų galima veiksmingai naudotis be diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės.

15. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad teisėsaugos institucijos imtųsi atitinkamų priemonių, padedančių apsaugoti taikių demonstracijų, palaikančių lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų žmogaus teises, dalyvius nuo bet kokių pastangų neteisėtai sužlugdyti ar sutrukdyti jiems naudotis saviraiškos ir taikių susirinkimų laisvėmis.

16. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių, padedančių užtikrinti, kad nebūtų taikomi apribojimai naudotis saviraiškos ir taikių susirinkimų laisvėmis, susiję su piktnaudžiavimu teisinėmis ar administracinėmis nuostatomis, pvz., visuomenės sveikatos, viešosios moralės ar viešosios tvarkos pagrindais.

17. Reikėtų skatinti visų lygių valdžios institucijas viešai pasmerkti, ypač žiniasklaidoje, bet kokį neteisėtą trukdymą asmenims ir asmenų grupėms naudotis saviraiškos ir taikių susirinkimų laisvėmis, ypač kai tai susiję su lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų žmogaus teisėmis.

IV. Teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą

18. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų panaikinti bet kokie diskriminuojantys teisės aktai, kriminalizuojantys lytinį aktą tarp tos pačios lyties su tuo sutinkančių suaugusiųjų, įskaitant bet kokius skirtumus dėl amžiaus, nuo kurio leidžiami lytiniai santykiai tarp tos pačios lyties asmenų ir heteroseksualių santykiai; jos taip pat turėtų imtis atitinkamų priemonių, padedančių užtikrinti, kad baudžiamosios teisės nuostatos, kurios dėl savo formuluotės gali būti taikomos kaip diskriminuojančios, būtų panaikintos, pakeistos arba taikomos taip, kad tai atitiktų nediskriminavimo principą.

19. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad asmens seksualinę orientaciją ar lyties tapatybę nurodantys asmens duomenys nebūtų renkami, kaupiami ar kitaip naudojami viešosiose institucijose, ypač teisėsaugos sistemoje, išskyrus kai tai yra būtina siekiant specialių, teisėtų ir legitimų tikslų; jau sukauptus duomenis, kurie neatitinka šių principų, reikia sunaikinti.

20. Anksčiau nustatytus reikalavimus, įskaitant fizinės prigimties pokyčius, reikalingus siekiant įteisinti lyties keitimą, reikia nuolat peržiūrėti, siekiant panaikinti piktnaudžiavimo reikalavimus.

21. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių, padedančių užtikrinti asmens lyties keitimo visišką įteisinimą visose gyvenimo srityse, ypač sudarant galimybę vardą ir pavardę bei lytį oficialiuose dokumentuose pasikeisti greitai, skaidriai ir kad toks pakeitimas būtų lengvai prieinamas; valstybės narės taip pat turėtų užtikrinti, jei reikia, kad ir nevalstybiniai subjektai pakeistų atitinkamus svarbius dokumentus, tokius kaip švietimo įstaigų ar darbo pažymėjimai.

22. Valstybės narės turėtų imtis visų reikalingų priemonių, padedančių užtikrinti, kad užbaigus lyties keitimą ir jį įteisinus kaip numatyta 20 ir 21 punktuose pirmiau, būtų veiksmingai garantuota transseksualių asmenų teisė tuoktis su jų naujai lyčiai priešingos lyties asmeniu.

23. Jeigu nacionaliniuose teisės aktuose yra numatytos nesusituokusių porų teisės ir pareigos, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad minėtos nuostatos nediskriminuotų nei porų, kurias sudaro tos pačios lyties asmenys, nei porų, kurias sudaro skirtingų lyčių asmenys, taip pat ir mokant maitintojo netekimo pensiją bei sprendžiant su teisėmis į nekilnojamąjį turtą susijusius klausimus.

24. Jeigu nacionaliniai teisės aktai pripažįsta registruotas tos pačios lyties asmenų partnerystes, valstybės narės turėtų siekti užtikrinti, kad minėtų partnerystėčių teisinis statusas, teisės ir pareigos būtų tolygios heteroseksualių porų teisiniam statusui, teisėms ir pareigoms atitinkamoje situacijoje.

25. Jeigu nacionaliniai teisės aktai nenumato nesusituokusių porų teisių ir pareigų bei nepripažįsta registruotų partnerystėčių, valstybės narės raginamos apsvarstyti galimybę suteikti tos pačios lyties asmenų poroms – nieko nediskriminuojant, įskaitant ir skirtingos lyties asmenų porų – teises ar kitokias priemones, kurios padėtų išspręsti praktines socialines problemas, susijusias su šių porų gyvenimo realybe.

26. Įvertindamos tai, kad priimant sprendimus dėl tėvų atsakomybės už vaiką ar vaiko globos visų pirma reikia atsižvelgti į vaiko interesus, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad tokie sprendimai būtų priimami nediskriminuojant asmenų dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės.

27. Įvertindamos tai, kad priimant sprendimus dėl įvaikinimo visų pirma reikia atsižvelgti į vaiko interesus, valstybės narės, kurių nacionaliniai teisės aktai leidžia įsivaikinti nesusituokusiems asmenims, turėtų užtikrinti, kad teisės aktai būtų taikomi nediskriminuojant asmenų dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės.

28. Jeigu nacionaliniai teisės aktai leidžia taikyti pagalbinio apvaisinimo procedūras netekėjusioms moterims, valstybės narės turėtų siekti užtikrinti galimybę pasinaudoti šiomis procedūromis nediskriminuojant dėl seksualinės orientacijos.

V. Užimtumas

29. Valstybės narės turėtų numatyti ir įgyvendinti atitinkamas priemones, kurios veiksmingai apsaugotų nuo diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės užimtumo ir darbo srityse tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuose. Šios priemonės turėtų apimti įsidarbinimo, paaukštinimo, atleidimo iš darbo, darbo užmokesčio ir kitas darbo sąlygas, įskaitant priekabiavimo ir kitų persekiojimo formų prevenciją, kovą su jomis ir bausmes už jas.

30. Ypatingai svarbu veiksmingai apsaugoti transseksualių asmenų teisę į privatumą užimtumo srityje, ypač kreipiantis dėl priėmimo į darbą, kad jų lyties istorija ar ankstesnis vardas ir pavardė nebūtų be reikalo atskleisti darbdaviui ir kitiems darbuotojams.

VI. Švietimas

31. Atsižvelgiant į tai, kad pirmiausia reikia turėti omenyje vaiko interesus, valstybės narės turėtų imtis tinkamų įstatyminių ir kitų priemonių, skirtų švietimo srities darbuotojams bei moksleiviams, siekiant užtikrinti, kad teise į švietimą būtų galima veiksmingai naudotis nepatiriant diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės; tai reiškia, kad visų pirma reikia užtikrinti, jog vaikai ir jaunimas turėtų teisę į švietimą saugioje aplinkoje, kurioje nebūtų smurto, bauginimo, socialinės atskirties ar kitokio diskriminuojančio ir žeminančio elgesio, susijusio su seksualine orientacija ar lyties tapatybe.

32. Atsižvelgiant į tai, kad pirmiausia reikia turėti omenyje vaiko interesus, reikėtų visuose lygiuose imtis atitinkamų priemonių skatinant savitarpio toleranciją ir pagarbą mokyklose nepriklausomai nuo seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės. Tai reiškia, kad reikia suteikti objektyvią informaciją apie seksualinę orientaciją ir lyties tapatybę, pvz., mokymo programoje ir švietimo medžiagoje, bei suteikti moksleiviams ir studentams reikalingą informaciją, apsaugą ir paramą, kad jie galėtų gyventi pagal savo seksualinę orientaciją ir lyties tapatybę. Be to, valstybės narės gali formuoti ir įgyvendinti mokymo įstaigų lygių teisių ir saugumo politiką bei veiksmų planus ir užtikrinti prieigą prie atitinkamų nediskriminacinių mokymo ir pagalbos priemonių. Imantis šių priemonių reikia atsižvelgti į su vaikų švietimu susijusias tėvų teises.

VII. Sveikata

33. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų įstatyminių ir kitų priemonių siekdamas užtikrinti, kad būtų galima naudotis įmanomai aukščiausios kokybės sveikatos priežiūros paslaugomis nepatiriant diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės; ypač reikia atsižvelgti į specifinius lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų poreikius rengiant nacionalinius sveikatos planus, apimančius savižudybių prevencijos priemones, sveikatos apklausas, medicinos studijų programas, mokymo kursus ir medžiagą bei stebint ir įvertinant sveikatos priežiūros paslaugų kokybę.

34. Vadovaujantis Pasaulio sveikatos organizacijos standartais, reikia imtis atitinkamų priemonių siekiant išvengti, kad homoseksualumas nebūtų klasifikuojamas kaip liga.

35. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad transseksualūs asmenys galėtų veiksmingai pasidaudoti atitinkamomis lyties keitimo paslaugomis, įskaitant transseksualių asmenų sveikatos priežiūros srityje dirbančių specialistų – psichologų, endokrinologų ir chirurgų – paslaugas, ir kad šiems asmenims nebūtų taikomi nepagrįsti reikalavimai; niekam lyties keitimo procedūros neturėtų būti taikomos be sutikimo.

36. Valstybės narės turėtų imtis atitinkamų įstatyminių ir kitų priemonių siekdamos užtikrinti, kad visi sprendimai, kuriais sumažinamas lyties keitimo procedūrų apmokėjimas iš sveikatos draudimo lėšų, būtų teisėti, objektyvūs ir proporcingi.

VIII. Būstas

37. Reikėtų imtis priemonių siekiant užtikrinti, kad visi asmenys turėtų lygias teises į tinkamą būstą, jų nediskriminuojant dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės; ypač svarbu, kad tokios priemonės užtikrintų apsaugą nuo diskriminacinio iškeldinimo ir lygias teises įsigyti žemę ir kitą turtą bei tokias nuosavybės teises išlaikyti.

38. Reikėtų tinkamai atsižvelgti į tai, kad lesbietės, gėjai, biseksualūs ir transseksualūs asmenys rizikuoja tapti benamiais; tokia rizika gresia ir jauniems žmonėms bei vaikams, kuriems gali ypatingai grėsti socialinė atskirtis, įskaitant atskirtį savo pačių šeimose; šiuo atžvilgiu, turėtų būti teikiamos atitinkamos socialinės paslaugos remiantis kiekvieno asmens poreikių objektyviu įvertinimu ir jo nediskriminuojant.

IX. Sportas

39. Kaip rasizmas ir kitos diskriminacijos formos, homofobija, transfobija ir diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės sporte yra nepriimtinos ir su jomis turi būti kovojama.

40. Sportinė veikla ir sporto infrastruktūra turi būti prieinamos visiems, jų nediskriminuojant dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės; ypač svarbu, kad būtų imamasi veiksmingų priemonių siekiant užkirsti kelią diskriminaciniams įžeidimams dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės sporto renginių metu ar ryšium su jais, tokiems įžeidimams pasipriešinti ir už juos bausti.

41. Valstybės narės turėtų skatinti dialogą su sporto asociacijomis ir sirgalių klubais bei juos remti vystant informavimo kampanijas dėl lesbiečių, gėjų, biseksualių ir transseksualių asmenų diskriminacijos sporte ir pasmerkiant netolerancijos šių asmenų atžvilgiu apraiškas.

X. Teisė prašyti prieglobsčio

42. Tais atvejais, kai valstybės narės turi atitinkamų tarptautinių įsipareigojimų, jos turėtų pripažinti, kad pagrįsta persekiojimo dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės baimė gali būti svarus pagrindas vadovaujantis nacionaline teise suteikti pabėgėlio statusą ir prieglobstį.

43. Ypač svarbu, kad valstybės narės užtikrintų, jog prieglobsčio prašytojai nebūtų išsiųsti į valstybę, kur dėl jų seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės kiltų grėsmė jų gyvybei ar laisvei arba jiems grėstų kankinimas, nežmoniškas ar žeminantis elgesys ar bausmė.

44. Prieglobsčio prašytojus reikėtų apsaugoti nuo bet kokios diskriminacinės politikos ar praktikos dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės; ypač svarbu imtis atitinkamų priemonių užkertant kelią, kad laisvės netekusiems prieglobsčio prašytojams negrėstų fizinis smurtas, įskaitant

seksualinę prievartą, žodinė agresija ar kitoks priekabiavimas, ir užtikrinant, kad jiems būtų prieinama jų konkrečioje situacijoje aktuali informacija.

XI. Nacionalinės žmogaus teisių apsaugos institucijos

45. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad nacionalinės žmogaus teisių apsaugos institucijos turėtų aiškius įgaliojimus spręsti klausimus, susijusius su diskriminacija dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės; ypač svarbu, kad tokios institucijos galėtų pateikti rekomendacijas dėl teisės aktų ir politikos, didintų plačiosios visuomenės informuotumą bei – kiek tai numatyta nacionaliniuose teisės aktuose – nagrinėtų individualius skundus tiek dėl privataus, tiek dėl viešojo sektoriaus, taip pat inicijuotų teisminį skundų nagrinėjimą arba tokiuose teismo procesuose dalyvautų.

XII. Diskriminacija dėl kelių pagrindų

46. Valstybės narės yra skatinamos imtis priemonių užtikrinant, kad nacionalinės teisės nuostatos, draudžiančios diskriminaciją ar užkertančios jai kelią, taip pat apsaugotų nuo diskriminacijos dėl kelių pagrindų, įskaitant diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės; nacionalinės žmogaus teisių apsaugos institucijos turėtų turėti plačius įgaliojimus, kurie joms leistų spręsti klausimus, susijusius su diskriminacija dėl kelių pagrindų.